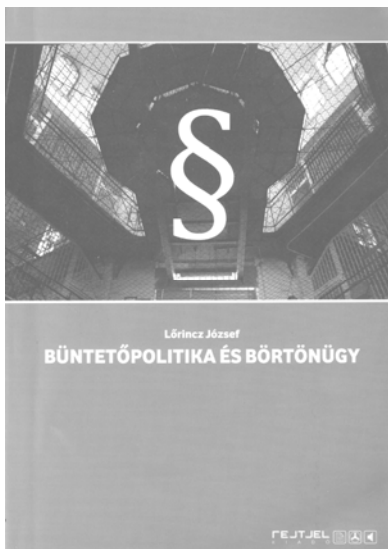


Nagy Anita

Lőrincz József „Büntetőpolitika és börtönügy” című könyvéről*



Különösen sok és változó hatás érte a hazai börtönügyet a XX. században ebben a közép-kelet-európai régióban, ahol különböző érdekek és hatalmak befolyása érvényesült, és sokszor egymásnak ellentmondó ideológiák uralkodtak, nem is beszélve az őket kiszolgáló büntetőpolitika gyors és gyakori fordulatairól. Ezért a szerző nehéz feladatra vállalkozott, amikor e munkában a hazai börtönügy XX. századi viszontagságait igyekezett feltárni. A téma ilyen összefüggésű vizsgálata az egész elmúlt évszázadra visszatekintésben – ismereteim szerint – még nem történt meg.

A szerző a '70-es évek elején, a Rendőrtiszti Főiskola alapításakor, tanári kinevezésével kapcsolódott be az akkor még jogág-

ként, főleg pedig tudományos ismeretanyagként kevésbé ismert és elismert büntetés-végrehajtási jog művelésébe. Érdeklődését a börtönügy tudományos kutatása iránt neves szakemberek – mint Horváth Tibor, Gläser István, Lukács Tibor – keltették fel. Különösen meghatározó volt számára Horváth Tibor munkássága, akinek pönológiai szemlélete – az egyes szankciók és végrehajtásuk történelmi, politikai, gazdasági, társadalmi hátterének feltáró tanulmányozása – tudományos irányultságát döntően meghatározza. A rendszerváltozásig terjedő időszakban egyike annak a csekély számú kutatóknak, akik elszántan küzdenek a büntetés-végrehajtási jog elméleti megalapozásáért és elfogadtatásáért. Számos, a börtönügy reformjára, a bv. jog modernizálására irányuló tanulmánya alapján a Büntetés-végrehajtási Szervezet és a Rendőrtiszti Főiskola elismert kutatójává válik. A főiskola tanszékvezetőjeként majd tudományos főigazgató-helyetteseként a rendészettudomány, a rendvédelem elméleti művelésének kiterjesztésére törekszik, e törekvés jegyében alakítja ki nemzetközi kapcsolatait főleg a német nyelvterületen lévő államok rendészeti és börtönügyi intézményeivel és neves szakembereivel.

Lőrincz József „Büntetőpolitika és börtönügy” című könyve négy fejezetre tagolódik. Az I. rész a honi börtönügy elemzését a XX. század első felét átíve-

* Lőrincz József: Büntetőpolitika és börtönügy. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2009. 223. oldal

lően írja le. Ebben a részben a szerző a „pozitívista kriminálpolitikát” és az abból fakadó „börtönügyi konzekvenciák” összefüggéseit vizsgálja, illetőleg a börtönügy stagnálását a nemzeti kultúrfölény ideológiájának árnyékában mutatja be. A szerző a II. fejezetben a börtönügynek a II. világháború utáni korszakát, a sztálini büntetőpolitikai modellt, illetve a „Kádár-korszak” 33 évét elemzi. A szerző e fejezetben hitelesen mutatja be magyar büntetés-végrehajtás szakmai mélypontját, az 50-es években a szovjet eredetű büntetőpolitika szolgálai másolását, a csaknem 7 évig tartó, az elítéltekkel szembeni gyűlöletet szító időszakot. Alapos részletességgel elemzi a Kádár-korszak kriminálpolitikai fordulatait, a korszak kormányzatainak, vezető politikai szervezeteinek ellentmondásos viszonyulását a büntetés-végrehajtáshoz, az anyagi-erkölcsi támogatás nélkül magára maradt szakma fokozatosan terebélyesedő válságát.

A kötet érdekes és hasznos komparatív elemzést tartalmaz a III. részben, amely a „Büntetőpolitika és büntetés-végrehajtás az euroatlanti régióban” fejezetcímet viseli. A szerző itt nemzetközi összehasonlításokat végez az angol-szász országok, a benelux, a német nyelvű, a skandináv és az újlatin ország-csoportok vonatkozásában. E nemzetközi kitekintés alkalmat kínál arra, hogy hazánk börtönügyét a tőlünk nyugatra eső, fejlett polgári demokráciák hasonló intézményeinek kontextusába helyezve értékeljük.

Végezetül a „Büntetőpolitika és börtönügy hazánkban a rendszerváltozás után” című fejezet lehetőséget kínál a szerző számára arra, hogy bizonyítsa: a börtönügy működési nehézségei napjainkban csaknem évszázados mulasztásokra vezethetők vissza, ezek sorában is felhívja a figyelmet a folyamatos, szerves fejlesztés, modernizálás elmaradására, a szakmai érdekek képviselőinek gyengülésére, a személyi állomány anyagi-erkölcsi megbecsültségének hiányosságaira. A szerző ugyanakkor rávilágít pozitív folyamatokra is, mint a büntetés-végrehajtás jogi szabályozásának európai irányultsága, a fogvatartás humán tendenciáinak erősödése, az e területen dolgozók fejlett probléma- és válságkezelése, befejezésül pedig optimista jövőképet igyekszik festeni a hazai büntetés-végrehajtás fejlődéséről.

A mű újszerű megközelítésben kísérli meg a büntetőpolitikai szándékok érvényesülését visszaigazolni a börtönügy szakmai sorsán keresztül. Ezzel összefüggésben számos figyelemre méltó következtetés levonására vállalkozik. Ezek közül néhányat az alábbiakban emelünk ki (részletesebben lásd a mű 209-213. oldalán):

- «A börtönbüntetés nem csodaszer. Szankciórendszerünkben a legáltalánosabb büntetési nem a szabadságvesztés, ez azt jelenti, hogy a büntető kódex a legtöbb bűncselekményre szabadságvesztést ír elő... Ebből következően a hazai büntetőpolitika a szabadságvesztés-büntetéshez tartós reményeket és elvárásokat fűzött. Különösen jól érzékelhető a büntetőpolitika „börtöncentrikus” szemlélete a század második felének represszív periódusaiban... Ha azonban megvizsgáljuk az ezekben az években érvényesített „kemény kéz”

politikájának a bűnözésre gyakorolt hatását, látható, hogy az nem fékezte meg ezek lassú növekedési tendenciáját... A statisztikai adatsorok beszédes bizonyítékát kínálják annak, hogy a büntetőpolitika represszív periódusai nincsenek kapcsolatban a bűnözés alakulásával, valamint annak is, hogy az időszakonkénti bebörtönzések növelésével nem sikerült a bűnözés trendjét kimutathatóan befolyásolni...

- Megállapítható, hogy a büntetőpolitikának represszív periódusai rendkívül kedvezőtlenül befolyásolták a börtönügy szakmai arculatát... Az amúgy is jelentős materiális deficittel rendelkező büntetés-végrehajtás az ilyen periódusokban tevékenysége lehetőségeinek minimumán, csupán a biztonság, a rend, a fegyelem fenntartására koncentrált erőforrásait, kevésbé volt képes bűnmegelőzési funkciót ellátni. E represszív ciklusok újból és újból előhívták a hazai büntetés-végrehajtás krónikus működési zavarait, a másodlagos célok előtérbe kerülését, az időszakonként szakmai válság felé sodró férőhely-szűkét. A hazai bv. intézetek férőhely-kapacitásának akut problémája a terület évszázados alulfinanszírozottságának bizonyítéka...

- A represszió érvényesítése a börtönfalakon belül kétséges hatékonyságú, leginkább a börtön diszfunkcionális jellegét erősíti... a társadalom rosszálló értékítéletének megjelenése a törvényi szankciókban és az ítéletben helyénvaló, addig az a más funkciót viselő büntetés-végrehajtás során szakmai korlátok közé szorítandó. Vagyis: a törvény és a bíróság határozza meg a bűnelkövetős sújtó rossz mértékét, és ne a büntetés-végrehajtás... E céltévesztés jelentős mértékben torzíthatja a büntetés-végrehajtás bűnmegelőzési funkcióját, amely a társadalomra tekintve próbálja befolyásolni az elítéltek jövőbeli sorsának alakulását...

- A börtön nem sikerintézmény, de még nem nélkülözhető... ...a szabadságvesztés végrehajtásának történeti elemzése során megkíséreltük bizonyítani, a börtön sem a bűnözés megfékezésére, sem strukturájának átalakítására nem bizonyult alkalmasnak... A XX. század utolsó harmadának bűnözési trendje, valamint strukturális romlása – a szabadságvesztés konokul ultima ratio elven alapuló kiszabása ellenére – arra inti az államokat, hogy a börtönintézmény fennmaradásával még hosszabb távon számolni kell. Ennek ismeretében az uniós tagállamokban a börtönrendszer korszerűsítése nem került le napirendről és ez nem lehet másképpen hazánkban sem.

- A puding próbája, hogy elfogyasztják, a büntetőjogi szankció próbája, hogy megkísérlik a végrehajtását. A XX. században, csupán a honi börtönügy területén számos olyan próbálkozásnak voltunk tanúi, melyek nem csupán azért kerültek a történelem süllyesztőjébe, mert eljárt felettük az idő. Más okai is voltak, ezekből kettőt emelnénk ki. Az egyik, amit Angyal Pál is észrevételezett 1917-ben a fiatalkorúak fogházának kudarca okán: „A mi büntetőjogi kultúránk amolyan szappan-kultúra. Hónapokig elvitatkozunk egy-egy törvénytervezet alap gondolatán, a részleteket aggodalmasan illesztjük egymáshoz... de nem törődünk azzal, hogy a kérdéses intézmény hogyan fest, működik-e a

gyakorlatban egyáltalán.” A másik ok, hogy büntetőjogunk modernizálása szándékával átveszünk más társadalmi-gazdasági-politikai közegben jól bevált szankciókat, amelyek azonban saját közegünkben működési zavarokkal küszködnek..., ...mert elmarad a végrehajtás feltételeinek, infrastruktúrájának kialakítása.

- A politikai hatalom gyakorlóinak joga és lehetősége, alkalmasint kötelessége is a büntetőpolitikának a társadalom érdekében történő formálása... Gönczöl Katalin megállapítása szerint a fejlett demokráciákban jórészt elfogadottá vált, hogy a büntetőhatalom nem mindenható, csupán segédeszköz, amely ha közmegegyezésen alapul, hozzájárulhat a társadalmi béke erősítéséhez. Király Tibor arra hívta fel a figyelmünket, hogy ez a hatalom a társadalmat sehol a világon nem szabadította meg a bűnözéstől, mert egyes bűnöket megtorolhat, de gyenge ahhoz, hogy megjavítsa a közmorált. Hazánkban az elmúlt évtizedek politikai hullámverésében a büntetőhatalom önkorlátozó megfontoltsága még nem vált jellemzővé, szerepét a politikai hatalom képviselői többnyire eltúlozták, gyakorta rövidtávú szükségletek kiszolgálójává tették...»

Érdeemes idézni a könyv 188. oldalának sorait is: „Kétségtelenül hálátlan szerep jutott a büntetés-végrehajtásnak a társadalmi munkamegosztásban, de az állam, amelynek a bűnözés kordában tartása érdekében a büntetőhatalmat gyakorolnia kell, nem tehet aszerint különbséget állami szervek között, hogy melyek rokonszenvesek a társadalomnak és melyek nem, vagy aszerint, hogy melyek hoznak bevételt és melyek viszik a pénzt. Visszatekintve az elmúlt évszázadra megállapítható, hogy az állam nem tekintette a börtönügyet támogatásra méltónak, ha annak tekintette volna, nem marad el a nagyságrenddel nagyobb költségvetési igény kielégítése, a szerves fejlesztés és modernizálás. A honi börtönügy nagyobb megrázkódtatást elkerülő működésének titka abban az elkötelezett szakembergárdában van, akik a folyamatos és mélyülő válság kezelését szinte művészetté fejlesztették, de akiknek ezért saját életükkel, testük-lelkük gyorsabb, biológiai, pszichológiai amortizációjával kellett fizetniük.”

Összegzésül: Lőrincz József „Büntetőpolitika és börtönügy” című könyve kiemelkedő, alapos és lényegre törő munka, amely a büntetőpolitika fejlődését és problémáit nemcsak hazai, hanem nemzetközi aspektusból is elemzi. Összehasonlító és történeti elemzése sokoldalúságának köszönhetően a kiadvány a téma tárgyalására irányuló szakirodalom egyik kiemelkedő munkájának tekinthető, ajánlhatom mindazon olvasók figyelmébe, akik napjaink egyik gyakran emlegetett problémaköréhez, a börtönügyhöz kapcsolódó kérdések megválaszolását várják.